

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, deldom 2022-12-21 i mål nr M 7062-14, se bilaga A

PARTER

Klagande

Länsstyrelsen i Uppsala län

Motpart

Svensk Kärnbränslehantering Aktiebolag

Ombud:

1. M.J.

2. C.P.

SAKEN

Villkor om åtgärder avseende energieffektivisering m.m. i tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet vid anläggningen för slutförvaring av låg- och medelaktivt avfall i Forsmark i Östhammars kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens deldom endast på följande sätt.

A. Villkor 17 ska ha följande lydelse.

Åtgärder ska i skälig utsträckning successivt vidtas för att effektivisera energianvändningen. Bolaget ska senast fyra år efter återupptaget driftskede för den utbyggda anläggningen ge in en energihushållningsplan till tillsynsmyndigheten. I

Dok.Id 1990243

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.avd6@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:30

planen ska redovisas bolagets arbete med energieffektivisering. Planen ska därefter revideras fortlöpande och ges in till tillsynsmyndigheten vart fjärde år, eller med annat intervall som tillsynsmyndigheten bestämmer.

Av energihushållningsplanen ska åtminstone följande framgå.

- Vilka åtgärder som är tekniskt möjliga att genomföra samt kostnaderna och energibesparingen för dessa.
- Kostnadskalkyler omfattande minst total investeringskostnad och återbetalningstid, grundade på åtgärdernas livscykelkostnader.
- Vilka åtgärder som har genomförts och bedömning av vilka åtgärder som är skäligen att genomföra kommande fyraårsperiod samt en motivering till varför övriga redovisade åtgärder inte bedöms skäligen.

Bolaget ska årligen i samband med ingivande av miljörapporten till tillsynsmyndigheten redovisa det gångna årets arbete med energihushållning, hur planen följts och vilka eventuella justeringar av planen som bolaget avser att göra under det kommande året.

B. Under rubriken ”Bemyndiganden” ska det läggas till en ny punkt, punkten B.6, med följande lydelse.

B.6 skäligen villkor om vilka åtgärder, framtagna inom ramen för energihushållningsplanen enligt villkor 17, som ska genomföras och inom vilken tid.

2. Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet i övrigt.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Uppsala län har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomstolens deldom på så sätt att *villkor 17* ges följande lydelse.

Åtgärder ska i skäligen utsträckning successivt vidtas för att effektivisera energianvändningen. Bolaget ska senast fyra år efter återupptaget driftskede för den utbyggda anläggningen ge in en energihushållningsplan till tillsynsmyndigheten. I planen ska redovisas bolagets arbete med energieffektivisering. Planen ska därefter revideras fortlöpande och ges in till tillsynsmyndigheten vart fjärde år, eller med annat intervall som tillsynsmyndigheten bestämmer.

Av energihushållningsplanen ska åtminstone följande framgå.

- Vilka åtgärder som är tekniskt möjliga att genomföra samt kostnaderna och energibesparingen för dessa.

- Kostnadskalkyler omfattande minst total investeringskostnad och återbetalningstid, grundade på åtgärdernas livscykelkostnader.

- Vilka åtgärder som har genomförts och bedömning av vilka åtgärder som är skäligen att genomföra kommande fyraårsperiod samt en motivering till varför övriga redovisade åtgärder inte bedöms skäligen.

Bolaget ska årligen i samband med ingivande av miljörapporten till tillsynsmyndigheten redovisa det gångna årets arbete med energihushållning, hur planen följts och vilka eventuella justeringar av planen som bolaget avser att göra under det kommande året.

Länsstyrelsen har vidare yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomstolens deldom på så sätt att det under rubriken Bemyndiganden läggs till en ny punkt, *B.6*, med följande lydelse.

B.6 Skäligen villkor om vilka åtgärder, framtagna inom ramen för energihushållningsplanen enligt villkor 17, som ska genomföras och inom vilken tid.

Slutligen har länsstyrelsen yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska föreskriva ett nytt villkor, *villkor 21*, med följande lydelse.

21. Krossar och sorteringsverk ska drivas med elström från det fasta elnätet. Villkoret ska börja tillämpas fullt ut så snart elförsörjningen är utbyggd.

Svensk Kärnbränslehantering Aktiebolag (bolaget) har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens deldom.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen har i huvudsak anfört följande.

Mark- och miljödomstolen har gett villkor 17 ett för begränsat innehåll och avgränsning. Villkoret innebär att faktainnehållet i bolagets redovisning blir begränsat och tillsynsmyndighetens möjligheter att bedriva en aktiv tillsyn inskränks. Det finns inget reellt inflytande för tillsynsmyndigheten att arbeta proaktivt med tillsyn av energihushållningen enligt de krav som följer av miljöbalken.

Bolagets verksamhet omfattas av lagen (2014:266) om energikartläggning i stora företag (EKL). Det innebär en skyldighet att återkommande göra energikartläggningar av verksamheten, men inget krav på att vidta energieffektiviserande åtgärder. En energihushållningsplan kan konkretisera genomförandet av olika energi-effektiviserande åtgärder, däribland de som identifierats i en kartläggning enligt EKL, men även åtgärder som identifierats via länsstyrelsens löpande tillsyn.

Det bör inte bara vara en verksamhets totala användning av energi som avgör om det behövs ett energivillkor med tillhörande delegation. Även en verksamhets komplexitet kan utgöra skäl för ett sådant villkor. Bolagets slutförvar är en relativt komplex verksamhet som består av anläggningsdelar som är unika och specialanpassade för sitt ändamål inrymda i berggrunden. Anläggningar som är inrymda i berg riskerar att få en arbetsmiljö där förekomsten av radon behöver beaktas och hanteras, vilket även gäller för bolagets anläggning för slutförvar. Att hänsyn också måste tas till strålsäkerhetsfrågor gör verksamheten än mer komplex.

Ett bemyndigande kopplat till villkor 17 begränsas genom att endast de åtgärder som är tekniskt möjliga att genomföra behöver redovisas.

Det åtagande som bolaget lämnat rörande krossning är begränsat. Bolaget har inte visat att det finns nödvändiga och tvingande skäl till att få använda andra alternativ än utrustning som drivs med elström från det fasta elnätet för att krossa bergmaterial. På vilket sätt som strålsäkerhetsfrågor kan vara särskilt relevanta vid krossning av berg är oklart, eftersom berget i sig inte är mer radioaktivt än berg i allmänhet. Yrkat villkor är motiverat mot bakgrund av att det är en stor mängd berg som ska krossas och sorteras.

Bolaget har anfört i huvudsak följande.

Bolaget arbetar redan kontinuerligt och systematiskt med att effektivisera energianvändningen vid den sökta verksamheten. Verksamheten vid anläggningen för slutförvaring av låg- och medelaktivt avfall (SFR) är inte särskilt energiintensiv och inte heller annars av den omfattning eller komplexitet som motiverar att bolaget ska upprätta en energihushållningsplan. De tillkommande anläggningsdelarna kommer att vara moderna och energieffektiva i de avseenden som det är möjligt, bl.a. med hänsyn till strålsäkerhetskrav. Relevanta förbättringar kommer också genomföras i befintlig anläggning. Frågor om vilka energieffektiviserande åtgärder som ska vidtas bör utredas av bolaget och därefter beslutas i samråd med Strålsäkerhetsmyndigheten. Det finns en risk att yrkat bemyndigande kommer i konflikt med, eller försvårar, möjligheterna att uppfylla strålsäkerhetskrav i anläggningen. Arbetet med strålsäkerhet måste prioriteras framför specifika energibesparings- och energieffektiviseringsåtgärder.

Bolaget har redan vid mark- och miljödomstolen åtagit sig att under det förhållandevis korta byggskedet använda krossar och sorteringsutrustning som drivs med el från det fasta nätet, dock med förbehåll för att användning av annan utrustning måste vara möjlig vid t.ex. driftstörningar eller när det är påkallat av strålsäkerhetskäl. Det finns därför inget behov av ett villkor om detta. För närvarande genomförs en utbyggnad av kapaciteten i det regionala elnätet. På grund av förseningar förutser bolaget att utbyggnaden av kapaciteten inte kommer att vara fullständig under det initiala byggskedet av utbyggnaden av SFR. Bolaget har därmed inte några faktiska möjligheter att säkerställa efterlevnaden av det föreslagna villkor 21. Att villkoret ska börja tillämpas fullt ut så snart elförsörjningen är utbyggd, gör att innebörden av villkoret är otydlig.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen har med stöd av 23 kap. 6 § miljöbalken avgjort målet utan huvudförhandling.

Utgångspunkter för prövningen

Alla som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd ska hushålla med råvaror och energi, se 2 kap. 5 § miljöbalken. Denna hushållningsprincip innebär att all verksamhet ska bedrivas och alla åtgärder ska vidtas på ett sådant sätt att energi används så effektivt som möjligt och så att förbrukningen minimeras. Den gäller vid all verksamhet och alla åtgärder som inte är av försumbar betydelse och den tar sikte på både energiproduktion och energianvändning. (Se prop. 2015/16:166 s. 58 och prop. 1997/98:45, del 2, s 20 f.)

Kraven gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem (2 kap. 7 § miljöbalken). Med detta avses att kostnaden för att uppfylla hänsynsreglerna ska vara motiverad från miljösynpunkt. Proportionen mellan åtgärdens nytta för hälsa och miljö får inte vara orimlig i förhållande till kostnaden. Det ankommer på verksamhetsutövaren att visa att åtgärden inte är miljömässigt motiverad eller att den är orimligt betungande (prop. 1997/98:45, del 2, s. 24 f.).

Utgångspunkten vid en tillståndsprövning är att domstolen själv avgör samtliga frågor i målet och fastställer de villkor som behövs. Enligt 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken finns dock en möjlighet för domstolen att överlåta till tillsynsmyndigheten att meddela villkor av mindre betydelse. En förutsättning för delegation är att det rör frågor som inte har någon självständig betydelse för tillåtligheten. Beslutade villkor enligt delegation måste uppfylla ovan angivna krav på rimlighet enligt 2 kap. 7 § miljöbalken och kan överklagas. Villkor om energihushållningsåtgärder framtagna inom ramen för en energihushållningsplan har ansetts möjliga att delegera (se bl.a. Mark- och miljööverdomstolens dom den 10 juni 2022 i mål nr M 11593-20 och däri anmärkta avgöranden).

Mark- och miljööverdomstolens bedömning

Villkor 17 om energihushållningsplan och bemyndigande till tillsynsmyndigheten

Bolagets verksamhet utgör inte den typen av energiintensiv verksamhet som i praxis har kommit att åläggas villkor om att upprätta en energihushållningsplan (se t.ex. rättsfallet MÖD 2020:40 samt Mark- och miljööverdomstolens domar den 28 november 2019 i mål nr M 3434-18 och den 13 mars 2019 i mål nr M 5414-18). Givet att det är fråga om en anläggning för slutförvaring av låg- och medelaktivt avfall med specialanpassade anläggningsdelar inrymda i berggrunden, gäller dock mycket speciella förutsättningar för verksamheten. Möjliga åtgärder för energieffektivisering måste exempelvis vägas mot högt ställda krav på strålsäkerhetsskydd och de särskilda aspekter på arbetsmiljön som aktualiseras. Av handlingarna i målet framgår att verksamhetens driftskede, under vilket föreslaget villkor ska gälla, beräknas pågå under ca 50 år. Det kan förväntas att det under den tiden kommer att ske större förändringar på energiområdet, vilket i sin tur kan möjliggöra olika typer av energieffektiviseringsåtgärder.

Bolaget omfattas av EKL, vilket innebär att bolaget är skyldigt att regelbundet göra en ingående översyn av energianvändningen och att lämna förslag på kostnadseffektiva åtgärder för att spara energi och effektivisera energianvändningen (se 6 § EKL). Av bolagets energikartläggning framgår att det, trots att verksamheten inte är energi-krävande, finns åtgärder som skulle kunna vidtas för att minska energianvändningen.

Mark- och miljööverdomstolen bedömer sammantaget att bolagets verksamhet är sådan att det framstår som lämpligt att arbetet med förbättrad energihushållning bedrivs successivt utifrån en energihushållningsplan. Även om skyldigheten att hushålla med energi redan följer av miljöbalkens allmänna hänsynsregler anser Mark- och miljööverdomstolen att ett villkor om att åtgärder i skäligen utsträckning successivt ska vidtas för att effektivisera energianvändningen, ytterligare förtydligar och konkretiserar denna skyldighet och därmed är miljömässigt motiverad. I energihushållningsplanen ska bolaget redovisa bl.a. de åtgärder som är tekniskt möjliga att genomföra och som i övrigt bedöms skäligen. Det får antas ge utrymme för

de särskilda hänsynstaganden som verksamheten kräver i fråga om t.ex. strålsäkerhets- skydd och arbetsmiljö.

Mot bakgrund av att bolaget omfattas av den skyldighet som åvilar stora bolag att regelbundet upprätta energikartläggningar, kan de tillkommande uppgifter som behöver tas fram inom ramen för en energihushållningsplan, inte heller anses orimligt betungande för bolaget.

Yrkad utformning av villkoret bedöms som lämplig och har en lydelse som ansluter till praxis (se t.ex. rättsfallet MÖD 2020:40 samt Mark- och miljööverdomstolens domar den 18 mars 2021 i mål nr M 9771-19 och 10 juni 2022 i mål nr M 11593-20).

Länsstyrelsens överklagande i denna del ska således bifallas och mark- och miljödomstolens deldom ändras såvitt avser villkor 17 på det sätt som framgår av domslutet.

Länsstyrelsen har även yrkat att det till villkoret ska kopplas en delegation. Bolaget har motsatt sig detta och anfört att det finns en risk att meddelade villkor kommer i konflikt med strålsäkerhetskraven. Eftersom endast åtgärder som är skäliga och tekniskt möjliga att genomföra behöver redovisas i energihushållningsplanen, begränsas emellertid omfattningen och innehållet av de åtgärder som kan komma att beslutas inom ramen för en delegation. Kopplingen mellan delegationen och planen innebär att bolaget får ett inte obetydligt inflytande över vilka åtgärder som kan bli aktuella, vilket skapar en förutsebarhet för bolaget. Delegationen avgränsas även till skäliga villkor om åtgärder, dvs. vad som kan anses vara rimligt enligt 2 kap. 7 § miljöbalken. Mot den bakgrunden finns det enligt Mark- och miljööverdomstolen förutsättningar att delegera till tillsynsmyndigheten att meddela villkor om åtgärder framtagna inom ramen för planen.

Villkor 21 om att krossar m.m. ska drivas med elström från det fasta elnätet

Länsstyrelsen har yrkat att tillståndet ska förenas med ett nytt villkor som föreskriver att krossar och sorteringsverk ska drivas med elström från det fasta elnätet och att detta villkor ska tillämpas så snart elförsörjningen är utbyggd. Bolaget har invänt att det

saknar faktiska möjligheter att säkerställa efterlevnaden av ett sådant villkor. Vidare har bolaget – med hänsyn till de åtaganden som gjorts vid mark- och miljödomstolen – ifrågasatt behovet.

Mot bakgrund av vad som framkommit i målet bedömer Mark- och miljööverdomstolen att det är osäkert huruvida bolaget kommer att kunna efterleva ett villkor som ställer krav på att krossar och sorteringsverk enbart får drivas med el från det fasta elnätet. Det gäller oavsett om kapaciteten i elförsörjningen utökas på sikt. Något sådant villkor bör därför inte ställas. Det av bolaget lämnade åtagandet, vilket bolaget är bundet av genom det allmänna villkoret i deldomen, får anses vara tillräckligt. Länsstyrelsens överklagande i denna del ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 2023-12-05

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Lars Borg, tekniska rådet Yvonne Eklund samt hovrättsråden Li Brismo och Katarina Welin, referent.

Föredraganden har varit Nina Hedvall Nordebo.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM (DELDOM)
2022-12-21
meddelad i
Nacka

Mål nr M 7062-14

SÖKANDE

Svensk Kärnbränslehantering AB

Ombud 1: P.M.

Ombud 2: C.P.

SAKEN

Tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet vid anläggningen för slutförvaring av låg- och medelaktivt avfall (SFR) m.m. i Forsmark, Östhammars kommun

Anläggnings-ID i Miljöboken: 75762
Avrinningsområde: Mellan Tämnrån och Forsmarksån
Koordinater (SWEREF99 TM): N 6701074, E 676627

DOMSLUT

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen ger Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) tillstånd enligt miljöbalken

1. att vid slutförvaret för låg- och medelaktivt avfall (SFR) slutförvara maximalt 180 000 m³ låg- och medelaktivt avfall, allt härrörande från kärnteknisk verksamhet och annan verksamhet med strålning i Sverige, innefattande en utökning av den idag tillståndsgivna slutförvarsvolymen med 117 000 m³,
2. att för länshållning av SFR:s befintliga och tillkommande anläggningsdelar leda bort inläckande grundvatten,

Dok.Id 782582

Postadress	Besöksadress	Telefon	Expeditionstid
Box 69 131 07 Nacka	Sicklastråket 1	08-561 656 30 E-post: mmd.nacka.avdelning3@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	måndag – fredag 08:00–16:30

3. att vidta de bygg- och anläggningsåtgärder som behövs för verksamheten enligt punkterna 1 och 2 och som närmare beskrivits i ansökan,
4. att för tillskapande av verksamhetsytor fylla igen ett cirka 65 000 m² stort vattenområde vid Stora Asphällan i Forsmark, och
5. att ovan jord inom angivet område vid Stora Asphällan i Forsmark behandla, lagra och krossa uttaget bergmaterial från SKB:s anläggningsarbeten i Forsmarksområdet samt tillverka betong för anläggningsarbeten.

Lagligförklaring

De befintliga anläggningarna för grundvattenbortledning förklaras vara lagliga.

Villkor

1. Om inte annat framgår av nedan angivna villkor ska verksamheten – inbegripet åtgärder för att minska vatten- och luftföroreningar, avfall och andra störningar för omgivningen – bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad SKB uppgett eller åtagit sig i målet.
2. Buller under utbyggnadsskedet får inte ge upphov till högre ekvivalent ljudnivå utomhus vid fasad vid permanent- eller fritidsbostäder i omgivningen än
Helgfri måndag-fredag (kl. 07-19) 60 dBA och (kl. 19-22) 50 dBA
Helger (kl. 07-19) 50 dBA och (kl. 19-22) 45 dBA
Nattetid alla dagar (kl. 22-07) 45 dBA

Arbetsmoment som typiskt sett kan ge upphov till momentana ljudnivåer nattetid över 70 dBA vid närmaste bostäders fasad ska begränsas.

Avvikelser från ovan angivna bullernivåer får ske efter tillsynsmyndighetens godkännande.

Ekvivalentvärdena ska baseras på de tidsperioder som anges i villkoret. I de fall bullrande verksamhet pågår endast en del av period ska den ekvivalenta

Ljudnivån beräknas för den tid under vilken den bullrande verksamheten pågår, dock minst en timme.

SKB ska anmäla till berörd tillsynsmyndighet när byggskedet påbörjas och avslutas. Kontroll ska ske genom omgivningsmätning eller genom närfältsmätning i kombination med beräkning. Kontroll ska ske i samband med att uppförande påbörjas, i enlighet med kontrollprogram för verksamheten samt då berörd tillsynsmyndighet så begär. Resultatet av kontrollerna ska redovisas till berörd tillsynsmyndighet.

3. Buller från verksamheten under drifttiden får inte ge upphov till högre ekvivalent ljudnivå utomhus vid permanent- eller fritidsbostäder i omgivningen än

Dagtid vardagar (kl. 06–18) 50 dBA

Nattetid (kl. 22–06) 40 dBA

Övrig tid 45 dBA

Ekvivalentvärdena ska baseras på de tidsperioder som anges i föregående stycke. I de fall bullrande verksamhet pågår endast en del av period ska den ekvivalenta ljudnivån beräknas för den tid under vilken den bullrande verksamheten pågår, dock minst en timme.

Arbetsmoment som typiskt sett kan ge upphov till momentana ljudnivåer över 55 dBA vid närmaste bostäder får inte utföras nattetid (kl. 22-06).

Kontroll ska ske genom omgivningsmätning eller genom närfältsmätning i kombination med beräkning. Kontroll ska ske dels när driftskedet för utbyggt SFR inleds, dels vid större förändringar i verksamheten som kan påverka bullerförhållandena. Resultatet av kontrollerna ska redovisas till berörd tillsynsmyndighet. Därutöver ska kontroll ske i enlighet med kontrollprogram för verksamheten samt då berörd tillsynsmyndighet så begär.

4. SKB ska se till att bulleralstrande arbeten inte etableras under perioden 1 april till 31 juli. Bulleralstrande arbeten innefattar till exempel krossning av bergmassor, transporter med bandtraktor och hjullastare i samband med lastning och lossning eller andra liknande arbetsmoment. Villkoret hindrar inte att ytterligare arbeten etableras under perioden, om arbeten av likartad typ och med likartad nivå av buller har etablerats före den 1 april.
5. Tung fordonstrafik med anknytning till SFR får anlända till eller avgå från Forsmarks industriområde endast mellan kl. 06 och 22 helgfri måndag till fredag och endast mellan kl. 08 och 15 på lördagar. Under övrig tid får sådan tung fordonstrafik anlända till eller avgå från Forsmarks industriområde vid högst 100 tillfällen per år. Uppgifter om antalet ankomster och avgångar under övrig tid enligt ovan ska ingå i den årliga miljörapporten.

Utan hinder av begränsningarna ovan, får tung fordonstrafik anlända till eller avgå från Forsmarks industriområde under övrig tid vid kampanjvisa arbetsmoment med kontinuerlig gjutning. Vid varje sådan gjutning får antalet ankomster och avgångar under övrig tid uppgå till 100 stycken. SKB ska på lämpligt sätt informera kommunen, berörd tillsynsmyndighet och allmänheten innan sådana arbetsmoment påbörjas. När arbetsmomentet avslutats ska SKB underrätta kommunen och berörd tillsynsmyndighet om antalet fordonsrörelser som förekommit under övrig tid.

SKB ska så långt som möjligt transportera bort överskottsmassor från bergarbetena sjövägen. SKB ska i den årliga miljörapporten redovisa andelen överskottsmassor som transporterats bort via land- respektive sjövägen samt skäl till varför landtransporter ägt rum.

6. Hantering av avfall och kemikalier samt användning av kemiska produkter samt uppställning av arbetsmaskiner ska ske på ett sådant sätt att spill och läckage till såväl icke hårdgjorda som hårdgjorda ytor förebyggs så att inte

mark- och vattenområden riskerar att förorenas av spill eller läckage. Eventuellt spill och läckage ska omgående samlas upp och tas om hand.

Flytande kemikalier och farligt avfall ska lagras i dubbelmantlad eller invallad cistern, eller på motsvarande sätt, som vid behov förses med påkörningsskydd. Uppsamlingsvolymen ska minst motsvara den största behållarens volym plus 10 procent av volymen av övriga behållare inom samma invallning.

För radioaktivt material och radioaktivt avfall gäller särskilda bestämmelser.

7. SKB ska vidta åtgärder för att förebygga damning från verksamheten. Uppstår störningar i omgivningen till följd av damning ska motåtgärder vidtas samt samråd ske med berörd tillsynsmyndighet. Dammbindning ska ske med vatten eller med dammbindningsmedel som anmälts till och godkänts av berörd tillsynsmyndighet.
8. Utfyllnad av vattenområde vid Stora Asphällan ska ske genom utläggning av bank/slänt mot havet, varefter området innanför banken/slänten fylls ut.

Arbetet i vattenområdet ska ske med försiktighet och utläggningen av bank/slänt mot havet får inte utföras mellan den 1 april och den 31 juli.

Vid grumlande arbeten i vatten ska grumlingskydd i form av exempelvis siltskärmar användas.
9. Sanitärt avloppsvatten ska ledas till reningsverk före utsläpp till recipient.
10. -
11. -

12. SKB ska med Östhammars kommun samt de myndigheter och organisationer som kommunen föreslår, minst en gång per år mötas för att avhandla lokala miljöfrågor utifrån miljöbalkens mål och tillämpningsområde. Inom ramen för dessa möten ska SKB fortlöpande lämna information om sådana förhållanden i verksamheten som kan ge upphov till lokal miljöpåverkan eller som är av betydelse för kommunen. SKB ska svara för kostnader för möteslokaler och liknande.

Behörig tillsynsmyndighet ska erbjudas att delta.

13. SKB ska under tiden fram till förslutning av SFR bedriva en strukturerad omvärldsbevakning rörande slutförvaring av låg- och medelaktivt avfall, informationsbevarande samt övervakning av slutförvar efter förslutning. SKB ska minst vart femte år informera tillsynsmyndigheterna samt Östhammars kommun om resultatet av omvärldsbevakningen samt vilka förberedelser som vidtagits beträffande informationsbevarande och eventuell övervakning efter förslutning.

14. SKB ska, senast tre månader innan arbeten som ger upphov till bergmassor påbörjas, redovisa en preliminär plan för hantering av bergmassor till berörd tillsynsmyndighet. Planen ska innehålla en prognos för mängden bergmassor som förväntas uppstå under bergarbetena för SFR. En preliminär plan för extern avsättning av massor per mottagare och år ska också anges, tillsammans med uppgifter om mottagarens kapacitet och, i förekommande fall, tillstånd att ta emot massorna. En uppdaterad plan ska därefter redovisas årligen till berörd tillsynsmyndighet fram till och med det år då arbeten som ger upphov till bergmassor avslutas.

15. SKB ska enligt 6 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet betala en särskild fiskeavgift om 2 000 000 kr att utgå som engångsavgift och avse fiskevårdande åtgärder i Östhammars kommun.

Avgiften ska betalas till Havs- och vattenmyndigheten senast då arbetena för utfyllnad av vattenområde inleds.

16. Ovanjordsanläggningen för SFR, inklusive bergupplag, ska lokaliseras inom det verksamhetsområde som anges på karta i Bilaga SFR-U K:21.

17. SKB ska i skälig utsträckning vidta åtgärder för att effektivisera energianvändningen. Så långt strålsäkerheten medger ska åtgärderna innefatta energihushållning, energieffektivitet i byggnader och anläggningar, lågt kylbehov, effektiv värme- och kylanvändning samt effektiv elanvändning.

SKB ska i den årliga miljörapporten fortlöpande redovisa hur arbetet med att effektivisera energianvändningen fortskrider, innefattande information om genomförda och planerade åtgärder samt en sammanfattning av den senaste energikartläggningen.

18. För verksamheten ska det finnas kontrollprogram med angivande av mätmetod, mätfrekvens och utvärderingsmetoder som omfattar bland annat utsläppskontroll.

Förslag till kontrollprogram avseende byggskedet ska ges in till tillsynsmyndigheten senast tre månader innan anläggningsarbetena påbörjas.

Förslag till kontrollprogram avseende driftskedet ska ges in till tillsynsmyndigheten senast tre månader innan den utbyggda anläggningen tas i drift.

Kontrollprogrammet ska tas fram i samråd med berörd tillsynsmyndighet.

19. SKB ska erbjuda bullerskyddande åtgärder till ägare av fastighet som vid tiden för regeringens beslut om tillåtlighet användes som permanentbostad, belägen utmed riksväg 76 mellan Forsmark och Börstil, och som till följd av

utbyggnaden av SFR bedöms utsättas för bullernivåer utomhus vid fasad över 60 dBA dygnsekvivalent ljudnivå eller över 75 dBA maximal ljudnivå.

Åtgärderna ska syfta till att innehålla följande beräknade riktvärden, i den mån det är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt

30 dBA dygnsekvivalent ljudnivå och 45 dBA maximal ljudnivå inomhus

55 dBA dygnsekvivalent ljudnivå och 70 dBA maximal ljudnivå vid uteplats, detta krav gäller dock endast fastighet som inte redan har en uteplats där ljudnivåerna innehålls.

20. Arbeta i naturmark såsom avverkning av träd och andra röjningsarbeten får inte genomföras under perioden 1 april till 31 juli. Under denna period får inte heller utfyllnad eller andra större anläggningsarbeten i naturmark påbörjas.

Aktiva bon med hussvala får inte rivas eller tas bort på annat sätt under häckningsperioden. SKB ska tillse att arten fortsatt kan erbjudas lämpliga häckningsplatser i området.

Särskild hänsyn ska tas till aktiva häckningar av svart rödstjärt.

Bemyndiganden

Mark- och miljödomstolen överlåter enligt 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken åt berörd tillsynsmyndighet att besluta villkor i fråga om

- B.1 hantering av bergmaterial under driftskedet,
- B.2 åtgärder för att förebygga damning enligt villkor 7,
- B.3 hantering av kemiska produkter och avfall enligt villkor 6,
- B.4 villkor med anledning av SKB:s redovisningar enligt villkor 13,
- B.5 undantag från bullerbegränsningar under byggskedet enligt villkor 2.

Uppskjuten fråga (U1)

Frågan om villkor för utsläpp till vatten av kväve, olja och suspenderade ämnen samt ytterligare åtgärder för att begränsa belastningen av övergödande ämnen i recipienten, skjuts upp under en provotid.

Under provotiden ska SKB utreda

- a) reningsanläggningars driftsförutsättningar och åtgärder för att optimera reningen,
- b) när kvävehalten i ingående flöden till kvävereningsanläggningen är så låg att rening inte längre är effektiv,
- c) möjligheten att i kvävereningsanläggningen rena ytterligare kvävehaltiga vattenströmmar från SKB:s anläggningsarbeten i Forsmarksområdet,
- d) möjligheter till kompletterande kväverening i alternativa anläggningar utanför Stora Asphällan,
- e) utsläppen av kväve, olja och suspenderade ämnen till recipienten från utjämningsdammen, samt
- f) möjliga och rimliga åtgärder för att reducera belastningen i recipienten av övergödande ämnen med en nivå som motsvarar det samlade utsläppet av kväve från SFR.

Utredningsarbetet ska planeras i samråd med berörd tillsynsmyndighet.

Senast två år efter att bergarbetena för SFR-utbyggnaden har påbörjats ska SKB till domstolen redovisa utfallet av vidtagna utredningar och ge förslag på ytterligare åtgärder och slutliga villkor. SKB ska anmäla till domstolen när bergarbetena för SFR-utbyggnaden har påbörjats.

Provisoriska föreskrifter

P.1

Länshållningsvatten från bergarbeten samt lakvatten från bergupplag och andra verksamhetsytor där hantering av bergmassor sker ska renas med avseende på olja och suspenderade ämnen. Anläggningar för rening med avseende på olja och

suspenderade ämnen ska dimensioneras för att klara en utgående halt om 2 mg/l olja (som oljeindex) och 100 mg/l suspenderade ämnen.

P.2

Lakvatten från bergupplag och andra verksamhetsytor där hantering av bergmassor sker ska renas med avseende på kväve.

Kvävehaltigt länshållningsvatten från bergarbeten ska renas med avseende på kväve, såvida det inte recirkuleras för användning som processvatten vid bergarbeten.

Opåverkat bergdränage får ledas direkt till recipient.

P.3

Anläggningen för kväverening (bioreaktor med tillhörande oxidationssteg eller motsvarande anläggning) ska dimensioneras för en kväveavskiljning om 70 % vid dimensionerande flöden (stegvis upp till 3 liter per sekund) och minst 48 timmars uppehållstid.

P.4

Åtgärder ska fortlöpande vidtas för att optimera reningen i kvävereningsanläggningen. Anläggningen för kväverening ska uppnå en kväveavskiljning (som totalkväve) om minst 70 % som riktvärde och månadsmedelvärde under en rullande tolv månadersperiod. Kontroll av månadsmedelvärdena ska baseras på stickprov som tas ut före respektive efter behandling. Perioder med pilotförsök ska undantas från medelvärdesberäkningen.

(Med *riktvärde* menas ett värde som, om det överskrids, medför en skyldighet för SKB att vidta sådana åtgärder att värdet kan hållas).

P.5

SKB ska regelbundet och åtminstone var sjätte månad till berörd tillsynsmyndighet redovisa

- a) driftsförhållanden och uppnådd kväveavskiljning i kväverenningsanläggningen,
- b) halter och mängder totalkväve (som flödesviktade månadsmedelvärden), olja (som oljeindex) och suspenderade ämnen i utgående vatten till recipienten,
- c) möjliga orsaker till eventuella avvikelser från riktvärdet enligt P.4,
- d) resultat från genomförda pilotförsök för att optimera kvävereningen eller begränsa utsläppen av kväve till recipienten, och
- e) driftsförhållanden och uppnådd avskiljning av olja och suspenderade ämnen i anläggning för rening av dessa ämnen.

Berörd tillsynsmyndighet bemyndigas att meddela föreskrifter om åtgärder baserat på SKB:s redovisning.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen.

Igångsättningstid

Den miljöfarliga verksamheten i tillkommande anläggningar ska ha satts igång senast tio år efter dagen för dom.

Arbetstid

Arbetena för den tillkommande vattenverksamheten ska vara utförda senast tio år efter dagen för dom.

Oförutsedda skador

Tiden för anmälan av anspråk på grund av oförutsedda skador från vattenverksamheten bestäms till fem år efter utgången av arbetstiden.

Verkställighetsförordnande

Tillståndet får tas i anspråk även om domen inte har vunnit laga kraft.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen fastställer prövningsavgiften slutligt till 400 000 kr.

Rättegångskostnader

SKB ska ersätta Östhammars kommun för rättegångskostnad med 40 000 kr jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för dom till dess betalning sker.

BAKGRUND

Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) har i ansökan till mark- och miljödomstolen sökt tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet vid anläggningen för slutförvaring av låg- och medelaktivt avfall (SFR) i Forsmark. Sedan regeringen förbehållit sig att pröva tillåtligheten av den sökta verksamheten har domstolen i ett yttrande den 13 november 2019 gjort bedömningen att verksamheten kan tillåtas. För en närmare beskrivning av ansökan hänvisas till det yttrandet. Regeringen har den 22 december 2021 fattat beslut om tillåtlighet och överlämnat ärendet till mark- och miljödomstolen för fortsatt prövning. I målet återstår att ge tillstånd till den sökta verksamheten samt besluta om de villkor och föreskrifter i övrigt som ska gälla för densamma.

Efter regeringens tillåtlighetsbeslut har SKB framställt slutliga yrkanden. Vad gäller själva tillståndet och frågor förknippade med detta överensstämmer yrkandena med vad som framgår av domstolens yttrande och regeringens beslut. SKB har justerat sina yrkanden om dispens enligt artskyddsförordningen, på sätt som framgår nedan, samt framställt ett yrkande om verkställighetsförordnande. De slutliga villkorsförslagen, med bemyndiganden och utredningsföreskrift, framgår av domsbilaga 1.

Efter skriftväxling har domstolen hållit huvudförhandling den 29 november till den 1 december 2022. Vid huvudförhandlingen har domstolen också behandlat mål nr M 1417-22, angående tillstånd till bortledning av havsvatten från och utsläpp av returvatten till Öregrundsgrepen. Dom i det målet meddelas denna dag.

DOMSKÄL

Nedan redovisar mark- och miljödomstolen sina domskäl beträffande tillstånd, villkor samt övriga frågor. De synpunkter som framställts från de som yttrat sig i målet anges, i den mån det bedömts nödvändigt, under respektive rubrik.

Tillstånd m.m.

Länsstyrelsen har inledningsvis yrkat att tillståndet ska begränsas till ”svenskt radioaktivt avfall”, men har frånfallit detta yrkande under huvudförhandlingen.

Naturskyddsföreningen, Jordens Vänner och Miljöorganisationernas kärnavfallsgranskning (MKG) har vidhållit sin inställning att ansökan borde ha avstyrkts. Till stöd härför har i allt väsentligt anförts detsamma som tidigare. Vidare har föreningarna anført att ett återtag av det feldeponerade avfallet i SFR, i första hand före byggstart och i andra hand innan provdrift påbörjas, ska ingå som ett villkor till ett eventuellt tillstånd. Föreningen anser att ett prövotidsförfarande på tre år är lämpligt för att förbereda för ett genomförande av ett återtag.

Milkas och Folkkampanjen mot Kärnkraft-Kärnvapen har anført bl.a. följande.

Milkas anser att det inte är lämpligt att placera ytterligare ett förvar för låg- och medelaktivt radioaktivt avfall vid Forsmark. Inga förvar ska placeras nära reaktorer i drift, pga. risken för olyckor. Både platsen och metoden har en oacceptabel miljöpåverkan. Östersjön är redan ett av världens mest radioaktiva hav. Ytterligare föroreningar kan inte riskeras. Dessutom är inte frågorna om återtagbarhet, bevakning och informationsbevarande för kommande generationer tillräckligt utredda. Redovisning av alternativa metoder saknas, och beskrivning samt analys av platsen är bristfällig, liksom utredning av flera geologiska frågor.

Miljöbalken ska tillämpas fullt ut. Strålsäkerheten ska inte delegeras bort från miljöbalken. SKB och SSM har en skyldighet att besvara alla yrkanden och villkor gällande slutförvarets strålsäkerhet i mark- och miljödomstolen. Miljörörelsen har en rättighet att granska alla myndigheters förslag av olika sorters villkor. En myndighet bör inte ha rätt att delegera bort denna rättighet. Miljöbalken ska tillämpas så att människors hälsa och miljö skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan (som t.ex. radioaktiv joniserande muterande strålning). Ovanstående innebär att projekt först bör granskas enligt kärntekniklagen och strålskyddslagens bestämmelser av SSM, och tillståndsvillkor och särskilda villkor för drift och efter förslutning ges på förslag innan domstolens prövning enligt miljöbalken. Detta förfarande gör det möjligt för miljörörelsens föreningar att granska både SKB:s och SSM:s förslag och villkor

under domstolsförhandlingen. Övergripande strålsäkerhetsvillkor får behandlas i mark- och miljödomstolen. Miljörörelsen känner oro för att SKB inte visat att SFR håller som tänkt i 400 år. När SFR är fullt och försluts är 80 % av avfallet långlivat. SFR är inte konstruerat för långlivat avfall, utan endast kortlivat. Redan för många år sedan började några rostande tunnor läcka i SFR, vilket fick åtgärdas.

Inget mer avfall får läggas i SFR förrän allt det farligt felplacerade avfallet har tagits upp. Ingen nybyggnation får ske förrän allt farligt avfall tagits upp. Det farliga felplacerade plutoniumavfallet får förslas till en plats inåt land där ett nytt torrt mellanlager för långlivat avfall byggs, långt från vattendrag. Eftersom SKB har tagit emot plutoniumavfallet till SFR, kan inte SKB avhända sig hela ansvaret.

Naturskyddsföreningen i Uppsala län har bl.a. yrkat att beslut ifråga om utbyggnad av SFR inte ska fattas förrän Högsta förvaltningsdomstolen har avgjort ärendet om rättsprövning av regeringsbeslutet om kärnbränsleförvaret och att det feldeponerade och mycket farliga avfallet i befintligt SFR ska omhändertas innan verksamheten får utökas ytterligare.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen är bunden av regeringens tillåtlighetsbeslut. Synpunkter i frågor som redan prövats av regeringen kan inte beaktas av domstolen. Detta gäller även strålsäkerhetsrelaterade frågor. Tillstånd till den sökta verksamheten ska således ges utan ytterligare fördröjning och utan förbehåll, i enlighet med ansökan och tillåtlighetsbeslutet. De befintliga anläggningarna för grundvattenbortledning ska också lagligförklaras av domstolen.

Vad särskilt gäller det feldeponerade avfallet framgår av domstolens yttrande till regeringen att frågan hanteras inom ramen för SSM:s tillsyn. Detta har bekräftats av regeringen, som i sitt beslut också har anfört att saken inte utgör något hinder mot att ge tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet vid SFR. SSM har i yttrande till domstolen redogjort för tillsynsärendet och bl.a. uppgett att myndigheten den

17 oktober 2022 har förelagt SKB att genomföra återtag av avfall samt att återtaget ska genomföras senast innan avfall förs till de utbyggda delarna av anläggningen. Frågan bör inte dessutom villkorsregleras inom ramen för detta tillståndsmål.

SKB:s föreslagna villkor 1-3

Motparterna har lämnat SKB:s slutliga förslag till rubricerade villkor utan erinran. Domstolen bedömer villkoren som lämpliga och ändamålsenliga. Villkor bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

SKB:s föreslagna villkor 4

Länsstyrelsen har föreslagit följande tillägg till villkoret: ”45 dBA (ekvivalentnivå) ska gälla som begränsningsvärde för omgivande fågelskydds- och Natura 2000-områden under fåglars häckningsperiod”.

SKB har vid huvudförhandlingen gjort följande åtagande. SKB åtar sig att i samband med att utbyggnaden av SFR påbörjas kontrollera bullernivåer från verksamheten vid SFR genom närfältsmätning och beräkning. Om bullernivåerna i Natura 2000-områdena Forsmarksbruk, Kallriga och/eller Skaten-Rångsen överstiger ekvivalent ljudnivå 45 dBA så åtar sig SKB att utreda behovet av, och vid behov vidta, skyddsåtgärder för att begränsa påverkan på fåglar inom dessa områden. Tidpunkt för kontroll bestäms i samråd med berörd tillsynsmyndighet som också får ta del av resultaten.

Länsstyrelsen har, med detta åtagande, godtagit SKB:s villkorsförslag.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Domstolen bedömer det av SKB föreslagna villkoret som lämpligt och ändamålsenligt. Villkor bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

SKB:s föreslagna villkor 5

Östhammars kommun har framställt invändningar mot det ursprungligen föreslagna villkoret.

Närboende (även representant för Opinionsgruppen för säker slutförvaring i Östhammar) har vid huvudförhandlingen framhållit vikten av förutsebarhet.

SKB har justerat villkoret vid huvudförhandlingen och även gjort följande åtagande. SKB ska utifrån rådande produktionsförhållanden planera och genomföra kampanjvisa arbetsmoment enligt villkor 5 för att om möjligt begränsa behovet av tunga fordonstransporter under övrig tid.

Östhammars kommun, med instämmande av länsstyrelsen, har begärt en närmare beskrivning av vad som avses med ”kampanjvisa arbetsmoment med kontinuerlig gjutning”.

SKB har bl.a. anfört det är fråga om glidformsgjutning, som kräver en bestämd och konstant gjuthastighet. Detta behövs endast vid gjutning av 13 stycken kassuner i 2BMA. Den teoretiska beräkningen visar på 50-70 möjliga transportrörelser nattetid för gjutning av en kassun. Det föreslagna antalet 100 transportrörelser tar höjd för komplikationer.

Östhammars kommun har, efter SKB:s redovisning, godtagit det justerade villkorsförslaget.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Domstolen bedömer att det av SKB föreslagna villkoret i tillräcklig utsträckning uppfyller kraven på hänsyn och förutsebarhet för närboende. Även i övrigt är det ändamålsenligt och lämpligt utformat. Villkor bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

SKB:s föreslagna villkor 6-7

Motparterna har lämnat SKB:s slutliga förslag till rubricerade villkor utan erinran. Domstolen bedömer villkoren som lämpliga och ändamålsenliga. Villkor bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

SKB:s föreslagna villkor 8

Länsstyrelsen har föreslagit följande tillägg till villkoret: ”*Det utfyllda området ska anläggas med dagvatten-/markvattenbrunnar för omhändertagande av dagvatten och lakvatten under byggskedet och drifttiden*”.

Östhammars kommun har inledningsvis anfört att villkoret behöver förtydligas. Sedan SKB justerat villkoret i samband med huvudförhandlingen har kommunen förklarat sig inte ha något att erinra.

SKB har motsatt sig länsstyrelsens tillägg.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Det aktuella villkoret avser arbete i vattenområden och hänsynstaganden vid utförande av sådant arbete för att begränsa grumling m.m. Det av länsstyrelsen föreslagna tillägget tar snarare sikte på hantering av dagvatten och lakvatten. SKB har i yttrande den 15 september 2022 anfört att upplagsytan kommer att förses med uppsamlade diken/dräneringsledningar för att möjliggöra uppsamling av lakvatten. Att uppsamling och rening av lakvatten och förekommande dagvatten på upplagsytan ska ske kommer alltså att följa av det allmänna villkoret. Det saknas enligt domstolens mening skäl att ytterligare reglera saken inom ramen för detta villkor.

Det av SKB föreslagna villkoret är ändamålsenligt och lämpligt utformat. Villkor bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

SKB:s föreslagna villkor 9

Motparterna har lämnat SKB:s slutliga förslag till rubricerade villkor utan erinran. Domstolen bedömer villkoret som lämpligt och ändamålsenligt. Villkor bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

SKB:s föreslagna villkor 10-11 samt uppskjuten fråga

Länsstyrelsen har motsatt sig SKB:s ursprungliga villkorsförslag och föreslagit egna villkor när det gäller utsläpp till vatten.

Östhammars kommun har framställt invändningar mot de ursprungligen föreslagna villkoren, framförallt när det gäller tydligheten.

Havs- och vattenmyndigheten har yrkat att villkor 10 ska formuleras enligt följande.

10. Länshållningsvatten från bergarbeten för utbyggnaden och lakvatten från bergupplag ska genomgå rening i anläggning som är dimensionerad för utgående halter av:

- *Olja ≤ 2 mg/l*
- *Suspenderat material ≤ 50 mg/l*
- *Kväveföreningar ≤ 8 mg/l totalkväve. Under perioden 1 maj - 30 september får den totala belastningen inte överstiga 2 ton.*

Provtagning av renat vatten enligt ovan ska ske månadsvis genom veckosamlingsprov som vägs samman till ett månadsmedelvärde. Utsläppspunkten ska placeras så att merparten av kväveföreningarna transporteras bort från Asphällsfjärden via kärnkraftsanläggningens kylvattenintag.

SKB har vid huvudförhandlingen frånfallit de tidigare villkorsförslagen och istället föreslagit att de aktuella frågorna ska skjutas upp under en prøvotid (U1). SKB har också föreslagit provisoriska villkor att gälla under prøvotiden (P.1-5).

Länsstyrelsen har godtagit det föreslagna utredningsvillkoret med provisoriska föreskrifter och anfört att det ger möjlighet till ständiga förbättringar, insyn för tillsynsmyndigheten samt en tillräcklig reglering under utredningstiden.

Länsstyrelsen har i och med detta frånfallit sina egna tidigare framställda villkorsförslag (villkor viii - xiii).

Östhammars kommun har också godtagit SKB:s förslag och tillagt att det är viktigt att SKB meddelar tillsynsmyndigheten när ett pilotförsök påbörjas respektive avslutas.

Havs- och vattenmyndigheten har inte medverkat vid huvudförhandlingen.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen bedömer, i likhet med SKB, länsstyrelsen och kommunen, att det är lämpligt att skjuta upp de aktuella frågorna under en prövotid. Domstolen bedömer också att de synpunkter som har framställts av Havs- och vattenmyndigheten kan omhändertas på detta sätt. Det av SKB föreslagna utredningsvillkoret är ändamålsenligt utformat. De provisoriska föreskrifterna innebär en tillräcklig reglering under utredningstiden. Utredningsvillkor och provisoriska föreskrifter bör alltså föreskrivas i enlighet med SKB:s förslag.

Som föreslagits ska SKB ge in prövotidsredovisning senast två år efter att bergarbetena för SFR-utbyggnaden har påbörjats. För domstolens administration bör föreskrivas att SKB ska anmäla när så har skett till domstolen.

SKB:s föreslagna villkor 12

Länsstyrelsen har anfört att bolagets reviderade villkorsförslag inte kan godtas eftersom det alltför ger kommunen mandat att reglera vilka myndigheter som villkorsvis måste delta.

Östhammars kommun har anfört följande. SKB har, efter synpunkter från länsstyrelsen, justerat villkorsförslaget så att tillsynsmyndigheten *erbjuds* att delta. Kommunen anser att eftersom det som ska avhandlas på mötena är lokala miljöfrågor har länsstyrelsen som tillsynsmyndighet för dessa frågor en ytterst viktig roll vid mötena. Länsstyrelsen kan värdera och komplettera tillståndshavarens information och myndighetens deltagande i mötena är av stor vikt för kommunen. Kommunen vill i sammanhanget även framhålla att den av SKB tidigare föreslagna

formuleringen återfinns i regeringens tillåtlighetsbeslut för slutförvaret för använt kärnbränsle (Kärnbränsleförvaret).

Opinionsgruppen för säker slutförvaring i Östhammar har anfört att även närboende bör inbjudas till möten.

Milkas har anfört att det är mest demokratiskt att alla bjuds in och att det inte bara ska ske på förslag från kommunen.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Domstolen instämmer i och för sig i kommunens uppfattning att det är angeläget att tillsynsmyndigheten närvarar vid de aktuella mötena. Domstolen utgår dock ifrån att så normalt sett kommer att ske även om villkoret formuleras på det sätt SKB föreslagit. Vad gäller övriga myndigheters och organisationers medverkan framstår det som lämpligt att kommunen föreslår vilka som ska bjudas in. Någon skyldighet för dessa att medverka finns naturligtvis inte. Vidare kan nämnas att villkoret inte hindrar SKB från att i andra sammanhang anordna informationsmöten eller motsvarande för berörd allmänhet när det bedöms påkallat. Villkor bör alltså föreskrivas i enlighet med SKB:s förslag.

SKB:s föreslagna villkor 13

Naturskyddsföreningen i Uppsala län har yrkat att staten ska ha ett slutligt ansvar efter förslutning och att staten har ansvar för informationsbevarande och övervakning efter förslutning.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Frågan om statens ansvar för slutligt förslutna geologiska slutförvar regleras numera i 5 j § m.fl. bestämmelser i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet. Med denna notering konstaterar domstolen att det av SKB föreslagna villkoret är lämpligt och ändamålsenligt. Villkor bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

SKB:s föreslagna villkor 14

Länsstyrelsen har föreslagit följande tillägg till villkoret. ”*Den preliminära planen ska också innehålla en redovisning av utformningen av skyddsåtgärder avseende hanteringen av dagvatten och lakvatten och tillhörande reningsanläggnings utformning och kapacitet*”.

SKB har anfört följande. SKB bedömer att utformningen av skyddsåtgärder för hanteringen av dagvatten och lakvatten, liksom reningsanläggningens utformning och kapacitet, lämpligen redovisas inom ramen för verksamhetens tillsyn och kontrollprogram. Planen avseende hantering av bergmassor bör begränsas till frågor om avsättning av bergmassorna. SKB motsätter sig därför länsstyrelsens förslag och vidhåller villkorsförslag 14.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Det aktuella villkoret avser hantering av massor. Det av länsstyrelsen föreslagna tillägget tar snarare sikte på hantering av dagvatten och lakvatten. Dessa frågor regleras på annat sätt (se ovan). Det av SKB föreslagna villkoret är ändamålsenligt och lämpligt utformat. Villkor bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

SKB:s föreslagna villkor 15

Länsstyrelsen har invänt att de fiskevårdande åtgärderna inte bör inskränkas till *Öregundsgrepen eller kustmynnande vattendrag* i Östhammars kommun. Vidare har anförts att åtgärderna ska vara godkända av länsstyrelsen.

Östhammars kommun har anfört att det inte behövs något tillägg om att åtgärderna ska vara godkända av länsstyrelsen.

SKB har medgett att inskränkningsen till *Öregundsgrepen eller kustmynnande vattendrag* utgår ur villkoret men motsatt sig en föreskrift om att åtgärderna ska vara godkända av länsstyrelsen.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Den av SKB föreslagna fiskeavgiften grundas på ett utlåtande från Fiskeutredningsgruppen, enheten för miljöutredningar och fiske, vid Länsstyrelsen i Västernorrland. Några synpunkter på beloppets storlek har inte framställts i målet.

Enligt 10 § förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter bestämmer Havs- och vattenmyndigheten hur fiskeavgifter som har fastställts enligt 6 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ska användas, om inte annat har bestämts i domen eller beslutet. Myndigheten får överlämna uppgiften att fatta sådana beslut till länsstyrelsen.

Ett villkor om att de fiskevårdande åtgärderna måste godkännas av länsstyrelsen skulle enligt domstolens mening innebära en otydlighet i frågan om vilken myndighet som har beslutanderätt. Ett sådant villkor bör därför inte föreskrivas. Domstolen förutsätter dock att Havs- och vattenmyndigheten samråder med länsstyrelsen innan den fattar sitt beslut, för det fall myndigheten inte helt överlämnar uppgiften att fatta beslut till länsstyrelsen.

Av ovan nämnda bestämmelse i lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet framgår att fiskeavgiften ska avse främjande av fisket i det vatten som berörs av den aktuella vattenverksamheten eller inom något angränsande vattenområde. Eftersom frågan om vad fiskeavgiften ska användas till redan är reglerad i lag är det inte nödvändigt att det geografiska området i villkoret anges mer preciserat än till Östhammars kommun.

Villkor om fiskeavgift ska alltså föreskrivas i enlighet med vad som framgår av domslutet.

SKB:s föreslagna villkor 16

Motparterna har lämnat SKB:s slutliga förslag till rubricerade villkor utan erinran. Domstolen bedömer villkoret som lämpligt och ändamålsenligt. Villkor bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

SKB:s föreslagna villkor 17

Länsstyrelsen har motsatt sig SKB:s förslag och anfört bl.a. följande. Villkoret ger inga möjligheter för tillsynsmyndigheten att påverka bolagets val av åtgärder och går inte heller att följa upp då det inte i efterhand kan vara möjligt att avgöra vad som är skäligt. Det andra stycket i villkorsförslaget är sådana åtgärder som bolaget redan enligt gällande forskrifter har en skyldighet att redovisa i en miljörapport.

Länsstyrelsen har lämnat egna förslag på villkor när det gäller energieffektivisering och klimatpåverkan (villkor i - iv och vi - vii samt U 1-3, se nedan). Villkoren gäller bl.a. nyttjande av krossar och sorteringsverk, ventilationsanläggning, spillvärme, energihushållningsplan och utredningsvillkor avseende långsiktig klimatpåverkan.

SKB har anfört bl.a. följande. SKB motsätter sig länsstyrelsens villkorsförslag rörande energihushållningsplan, liksom förslaget att tillsynsmyndigheten ska bemyndigas att besluta vilka energieffektiviseringsåtgärder som ska vidtas. Det är vidare olämpligt att genom villkor i tillståndet föreskriva särskilt angivna tekniska lösningar och andra specifika åtgärder. Sådana åtgärder som länsstyrelsen föreslår i denna del behandlas lämpligen inom ramen för den löpande tillsynen och verksamhetens ordinarie löpande förbättringsarbete. Vidare saknas grund och skäl att skjuta upp frågan om långsiktig klimatpåverkan under en prövotid samt att föreskriva villkor om utsläpp av klimatpåverkande gaser.

SKB har vid huvudförhandlingen gjort följande åtaganden. SKB åtar sig att

- använda krossar och sorteringsutrustning som drivs med el från det fasta nätet, med förbehåll för att användning av annan utrustning måste vara möjlig vid t.ex. driftstörningar eller när det är påkallat av strålsäkerhetsskäl,
- se över och uppdatera ventilationsanläggningarna i SFR i syfte att effektivisera energianvändningen inom verksamheten, i den mån det är möjligt med beaktande av strålsäkerheten,
- i stor utsträckning nyttja värmeväxling eller annan energieffektiv teknik vid uppvärmning av SFR, i den mån det är möjligt med beaktande av strålsäkerheten.

SKB har vidare anført att energianvändningen vid och klimatpåverkan från SFR inte är av den omfattningen och komplexiteten att den behöver villkorsregleras på det sätt länsstyrelsen föreslagit. SKB arbetar målmedvetet, med utgångspunkt i samhällets och Vattenfalls mål, med att effektivisera energianvändningen och begränsa klimatpåverkan vid planeringen och utformningen av den sökta verksamheten. Detta gäller såväl byggskedet som driften av den utbyggda anläggningen. I samband med utbyggnaden kommer relevanta förbättringar att göras även i den befintliga anläggningen. Genomförda och planerade åtgärder kommer att redovisas i den årliga miljörapporten.

Mark- och miljödomstolens bedömning

I likhet med SKB bedömer domstolen att den sökta verksamheten inte är av sådan karaktär att frågorna om energieffektivisering och klimatpåverkan behöver villkorsregleras i större utsträckning än vad bolaget föreslagit genom villkor 17. Detta innebär bl.a. att någon särskild energihushållningsplan inte är nödvändig. Med de åtaganden som SKB gjort och de uppgifter som bolaget lämnat i målet i övrigt, vilka omfattas av det allmänna villkoret, finns det inte heller behov av en närmare villkorsreglering vad gäller tekniska lösningar och liknande.

Det av SKB föreslagna villkoret är således tillräckligt och även i övrigt lämpligt utformat. Villkor bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

SKB:s föreslagna villkor 18

Länsstyrelsen har föreslagit följande tillägg till villkoret.

Kontrollprogrammet tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten.

För arbetena med utläggning av bank/slänt mot havet under byggskedet ska kontrollprogrammet innehålla uppgifter om mätning och kontroll av grumling samt tillhörande larm- och åtgärdsnivåer.

Hur flytt av orkidéer som omfattas av medgiven artskyddsdispens (grönvit nattviol, korallrot, nattviol, nästrot, skogsknipprot, skogsnycklar och tvåblad) ska planeras, genomföras och följas upp i samråd med tillsynsmyndigheten för artskydd ska redovisas i ett separat kontrollprogram och inges senast 3 månader innan planerad åtgärd.

SKB har vid huvudförhandlingen förklarat sig inte ha något att invända mot att det föreskrivs att kontrollprogrammet ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten.

Mark- och miljödomstolens bedömning

SKB har vid huvudförhandlingen frånfallit sitt tidigare framställda yrkande om artskyddsdispens för flytt av orkidéer. Något kontrollprogram för detta är således inte aktuellt. Domstolen ser inte heller något skäl att i villkoret om kontrollprogram särskilt lyfta frågan om mätning och kontroll avseende arbetena med utläggning av bank/slänt mot havet. Villkoret bör alltså formuleras på det sätt SKB föreslagit, med tillägget att kontrollprogrammet ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten.

SKB:s föreslagna villkor 19

Motparterna har lämnat SKB:s slutliga förslag till rubricerade villkor utan erinran. Domstolen bedömer villkoret som lämpligt och ändamålsenligt. Villkor bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

SKB:s föreslagna villkor 20

Länsstyrelsen har godtagit det föreslagna villkoret, såsom det slutligen formulerats. I och med detta har länsstyrelsen frånfallit sitt eget villkorsförslag xvi. Villkor xv har vidhållits, men ”fauna” har strukits från villkoret.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Det av SKB slutligen föreslagna villkoret är tillräckligt och lämpligt utformat. Ytterligare villkor är inte nödvändigt. Villkor bör alltså föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits av SKB.

Av SKB föreslagna bemyndiganden

Enligt 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken får mark- och miljödomstolen överlåta åt tillsynsmyndigheten att besluta villkor av mindre betydelse. SKB har föreslagit sådana bemyndiganden i fråga om hantering av bergmaterial under driftskedet, åtgärder för att förebygga damning enligt villkor 7, hantering av kemiska produkter och avfall enligt villkor 6, villkor med anledning av SKB:s redovisningar enligt villkor 13 samt undantag från bullerbegränsningar under byggskedet enligt villkor 2. Motparterna har lämnat SKB:s slutliga förslag till bemyndiganden utan erinran. Domstolen bedömer bemyndigandena som lämpliga och ändamålsenliga. Bemyndiganden bör föreskrivas i enlighet med vad som föreslagits.

Av länsstyrelsen föreslagna villkor

Länsstyrelsen har föreslagit följande villkor, utöver de som SKB föreslagit.

Förslag till villkor om åtgärder avseende *energiutnyttjande* samt *utsläpp av klimatpåverkande gaser*

- i. Krossar och sorteringsverk ska drivas med elström från det fasta elnätet.
- ii. Den befintliga ventilationsanläggningen med tillhörande drivmotorer ska bytas ut och ersättas med en behovsstyrd ventilation för att automatiskt variera flödet samt förses med frekvensstyrda motorer. Åtgärderna ska vara genomförda senast 1 år efter att byggskedet är avslutat.
- iii. Under byggskedet ska ventilationsbehovet i det befintliga förvaret som inte kommer att vara i normal drift minimeras och anpassas utifrån vistelsetider. Åtgärden ska vara genomförd under förberedelsefasen innan bergentreprenaderna under jord påbörjas.
- iv. Värme som tillförs ventilationsluften ska primärt utgöras av värme som hämtas ur frånluften (värmeväxling) och i övrigt utgöra värme som i första hand är hämtad från spillvärme och i andra hand värme via värmepump eller annan liknande energieffektiv teknik. Åtgärderna ska vara genomförda senast 1 år efter att byggskedet är avslutat.
- v. frånfallet

Länsstyrelsens yrkande om *energiushållningsplan*.

- vi. Åtgärder ska i skälig utsträckning successivt vidtas för att effektivisera energianvändningen. Bolaget ska senast ett år efter att den nya delen av anläggningen tagits i drift ge in en energiushållningsplan till tillsynsmyndigheten. I planen ska redovisas bolagets arbete med energieffektivisering. Planen ska därefter revideras fortlöpande och ges in till tillsynsmyndigheten vart fjärde år, eller med annat intervall som myndigheten bestämmer.

Av energiushållningsplanen ska åtminstone följande framgå.

- Vilka åtgärder som är tekniskt möjliga att genomföra samt kostnaderna och energibesparingen för dessa.
- Kostnadskalkyler omfattande minst total investeringskostnad och återbetalningstid, grundade på åtgärdernas livscykelkostnader.
- Vilka åtgärder som har genomförts och bedömning av vilka åtgärder som är skäliga att genomföra kommande fyraårsperiod samt en motivering till varför övriga redovisade åtgärder inte bedöms skäliga.

Bolaget ska årligen i samband med ingivande av miljörapporten till tillsynsmyndigheten redovisa det gångna årets arbete med energiushållning, hur planen följts och vilka eventuella justeringar av planen som bolaget avser att göra under det kommande året.

Under rubriken "Bemyndiganden" yrkas att det läggs till en ny punkt, med följande lydelse:

Delegation: Skäliga villkor om vilka åtgärder, framtagna inom ramen för energiushållningsplanen enligt villkor "x", som ska genomföras och inom vilken tid.

alternativt

Bolaget ska senast tre år efter att detta tillstånd har vunnit laga kraft ge in en energihushållningsplan till tillsynsmyndigheten. Av planen ska framgå vilka åtgärder som – oavsett avskrivningstid – är tekniskt möjliga att genomföra, samt kostnaderna och energibesparingen för dessa. I redovisningen ska ingå kostnadskalkyler omfattande åtminstone total investeringskostnad och återbetalningstid. Åtgärdsplanen ska därefter revideras fortlöpande och vart fjärde år, eller med annat intervall som tillsynsmyndigheten bestämmer, sändas till tillsynsmyndigheten.

Delegation: Villkor om rimliga energihushållningsåtgärder framtagna inom ramen för energihushållningsplanen enligt villkor ”x”.

Länsstyrelsens förslag till utredningsvillkor avseende *långsiktig klimatpåverkan*.

vii. Länsstyrelsen yrkar på att bolaget meddelas följande utredningsvillkor för hantering av utsläpp av klimatgaser i det längre perspektivet. Bolaget ska under prövotiden utreda möjligheten till att uppnå en halvering av utsläppen av klimatgaser till och med år 2030 relativt år 2020 enligt följande.

U1. Bolaget ska utreda vilken systemavgränsning som är lämplig för bedömningen av verksamhetens klimatpåverkan.

U2. Bolaget ska utreda vilka uppföljningsbara kompensationsåtgärder i Sverige som kan vara lämpliga och rimliga med hänsyn till den faktiska miljönyttan med identifierade kompensationsåtgärder, jämfört med kostnaderna.

U3. Bolaget ska också utreda hur bolaget kan nå netto nollutsläpp av verksamhetens klimatpåverkan senast 2040, inklusive kompensationsåtgärder.

Utredningen enligt ovan ska inges senast 2 år efter laga kraftvunnet tillstånd.

Länsstyrelsen förslag till villkor om åtgärder avseende *hantering av emulsionsprärogämne*.

viii. frånfallet

Länsstyrelsen förslag till villkor om åtgärder avseende *utsläpp av kväve till vattenrecipient under byggskedet.*

- ix. frånfallet
- x. frånfallet
- xi. frånfallet

Länsstyrelsen förslag till villkor *för utsläpp till vattenrecipient under driftskedet.*

- xii. frånfallet
- xiii. frånfallet

Länsstyrelsen förslag till villkor om åtgärder avseende *hushållning med naturgrus.*

- xiv. Betong som används för konstruktion av slutförvaret samt för försegling av avfall ska vara tillverkad utan inblandning av naturgrus, med undantag för då strålsäkerhetsmässiga krav gör att så ej bör ske.

Länsstyrelsens förslag till villkor om *åtgärder avseende naturmiljö.*

- xv. I möjligaste mån ska ovanmarksanläggningen utformas så att påverkan på fridlysta växter undviks. Upplags- och uppställningsplatser ska placeras och utformas så att påverkan på vattenmiljöer och områden med känslig flora och fauna minimeras.
- xvi. frånfallet

Länsstyrelsens yrkanden i händelse av att *tillståndet inte avgränsas* till att endast omfatta förvar av avfall från svenska kärntekniska anläggningar där kärnavfallsavgift har betalats för avfallet i fråga.

- xvii. frånfallet
- xviii. frånfallet

Mark- och miljödomstolens bedömning

Länstyrelsens villkorsförslag när det gäller energieffektivisering och klimatpåverkan har behandlats ovan, liksom villkorsförslaget när det gäller naturmiljö.

Vad gäller hushållning med naturgrus har SKB vid huvudförhandlingen förklarat att naturgrus inte kommer att användas om det inte är påkallat av strålsäkerhetskrav. Med detta åtagande, som omfattas av det allmänna villkoret, saknas det enligt domstolens mening skäl att villkorsreglera frågan.

Länstyrelsens förslag föranleder således inte domstolen att föreskriva några ytterligare villkor.

Andra villkorsförslag

Naturskyddsföreningen, Jordens Vänner och Miljöorganisationernas kärnavfallsgranskning (MKG) har inledningsvis framställt önskemål om villkor angående långsiktig övervakning av det radioaktiva avfallet, alternativt informationsöverföring avseende förvaret till framtida generationer. Sedan det klargjorts att regeringen prövar frågan om slutlig förslutning av slutförvaret har detta återtagits.

Naturvårdsverket har i ett yttrande noterat att SKB inte har föreslagit några villkor avseende dagvattenhanteringen under driftsfas. Naturvårdsverket anser att SKB bör inkomma med ett förtydligande till varför något sådant villkor inte krävs alternativt med ett villkorsförslag som syftar till att rena vattnet till en tillfredställande nivå innan det släpps ut till recipienten.

Milkas och Folkkampanjen mot Kärnkraft-Kärnvapen har anfört bl.a. följande. Mark- och miljödomstolen måste i sina villkor till SKB skydda människors hälsa och miljön mot osynliga radionuklider som kommer att spridas ut vid Östersjökusten längs Forsmarksområdet och söderut. En kontinuerlig ökning av radionuklider ut i kretsloppet måste förhindras med rätt villkor. Noll-läckage av

radionuklider ut i Östersjön ska gälla. Eftersom noll-läckage av radionuklider gäller bör det byggas ett torrt slutförvar inåt landet långt från vattendrag, i vilket SFR:s kortlivade avfall kan placeras. SFR:s långlivade avfall ska tas upp och placeras i ett torrt mellanlager inåt landet i väntan på ett slutförvar. Det är viktigt att man inte lägger kortlivat avfall i SFR, som sedan sönderdelas till långlivat avfall. Vidare ska ovanjordsdelen jordbävningssäkras och bombsäkras.

SKB har under huvudförhandlingen bemött förslagen och motsatt sig ytterligare villkor.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Som anförts ovan beträffande villkor 8 har SKB i yttrande den 15 september 2022 anfört att upplagsytan kommer att förses med uppsamlade diken/dräneringsledningarna för att möjliggöra uppsamling av lakvatten. Att uppsamling och rening av lakvatten och förekommande dagvatten på upplagsytan ska ske kommer alltså att följa av det allmänna villkoret. Det saknas skäl att ytterligare villkorsreglera saken.

Villkor angående strålsäkerhet hanteras lämpligen inom ramen för SSM:s prövning enligt kärntekniklagen och bör därför inte föreskrivas i denna tillståndsdom.

Mark- och miljödomstolen finner alltså inte skäl att föreskriva några ytterligare villkor, utöver de som föreslagits av SKB.

Natura 2000-tillstånd och dispens enligt artskyddsförordningen

SKB har vid huvudförhandlingen frånfallit ett tidigare framställt yrkande om dispens enligt artskyddsförordningen och framställt följande yrkanden.

Tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken

SKB yrkar att domstolen, för det fall domstolen bedömer att sådant tillstånd behövs, meddelar tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken att bedriva den sökta verksamheten med den påverkan på närliggande Natur 2000-områden som beskrivs i handlingarna i målet.

Dispens enligt artskyddsförordningen

SKB yrkar att domstolen, för det fall och i den utsträckning domstolen bedömer det vara nödvändigt, meddelar de dispenser som behövs enligt artskyddsförordningen (2007:805) till följd av ianspråktagande av ytor för uppförande och drift av den utbyggda anläggningen inom fastigheten Forsmark 6:8:

- a. enligt 15 § artskyddsförordningen avseende grönvit nattviol, korallrot, nattviol, nästrot, skogsknipprot, skogsnycklar, tvåblad och ängsnycklar (8 § artskyddsförordningen), samt;
- b. enligt 14 § artskyddsförordningen avseende på Stora Asphällan förekommande vilda fåglar (4 § artskyddsförordningen).

Länsstyrelsen har vidhållit att tillstånd enligt 7 kap 28 a § miljöbalken krävs för den sökta verksamheten. Länsstyrelsen har bedömt att det är möjligt att vidta åtgärder för att begränsa verksamhetens påverkan och att tillstånd därmed kan medges. Med de villkor som föreslagits av SKB bedöms inte någon dispens enligt artskyddsförordningen vara behövlig, varken för växter eller för fåglar.

Naturskyddsföreningen, Jordens Vänner och Miljöorganisationernas kärnavfallsgranskning (MKG) har anfört följande. Föreningarna vill att frågan om dispens enligt artskyddsförordningen hanteras via en ansökan i vanlig ordning till länsstyrelsen. Så länge det var fråga om enstaka arter med begränsat skyddsvärde har föreningarna inte haft synpunkter på att artskyddsfrågorna har hanterats inom domstolsprövningen i enlighet med den särskilda forumregeln i 21 kap. 3 § miljöbalken. I och med att fler och mer skyddsvärda arter som kan påverkas negativt av verksamheten har upptäckts sent i miljöprövningen menar föreningarna att dispensfrågor inte längre faller inom processramen för målet. Enligt ”instansordningsprincipen” ska inte nya avgörande omständigheter som förändrar vad målet handlar om föras in sent i processen. Regeringen har vid sin prövning av tillåtligheten inte haft någon möjlighet att ta ställning till skyddet av tre fridlysta arter.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Domstolen bedömer att det är lämpligt att, i enlighet med 21 kap. 3 § miljöbalken, pröva frågorna om tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken (Natura 2000-tillstånd) och dispens från artskyddsförordningen inom ramen för detta mål. Vad MKG m.fl. anfört i frågan föranleder inte annan bedömning.

I yttrandet till regeringen gjorde domstolen bedömningen att det inte krävs något Natura 2000-tillstånd. Regeringen gjorde inte någon annan bedömning. Det har inte framkommit någon omständighet som gör att domstolen finner anledning att ändra sin tidigare uppfattning. Domstolen anser alltså alltjämt att det inte krävs något Natura 2000-tillstånd och beslutar därför inte om sådant.

Med beaktande av den utredning som SKB redovisat i målet och de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som föreslagits kan det också konstateras att det inte krävs någon dispens enligt artskyddsförordningen. Domstolen beslutar därför inte heller om någon sådan.

Miljökonsekvensbeskrivning

Regeringen har i sitt beslut godkänt miljökonsekvensbeskrivningen. SKB har yrkat att miljökonsekvensbeskrivningen ska godkännas även i tillståndsdomen. Mark- och miljödomstolen bedömer att det finns förutsättningar och skäl att göra det.

Igångsättningstid, arbetstid och oförutsedda skador

Det saknas skäl att frånga SKB:s yrkanden i dessa delar. Eftersom verkställighetsförordnande ges (se nedan) räknas igångsättningstiden och arbetstiden från dagen för dom.

Verkställighetsförordnande

SKB har anfört följande. Regeringen har funnit att den sökta verksamheten vid SFR är tillåtlig enligt miljöbalken, inklusive länshållning, utfyllnad av vattenområden och lagring av bergmassor. Ingen ansökan om rättsprövning av regeringens tillåtighetsbeslut har inkommit inom föreskriven tid, och beslutet är därför

definitivt. Tillåtlighetsbeslutet är bindande vid den efterföljande prövningen av tillstånd och villkor hos domstolen. Vid domstolsprövningen ska alltså tillåtligheten inte prövas på nytt. Detsamma gäller vid eventuell prövning i högre rätt. Tillstånd ska alltså meddelas och domstolens prövning, liksom en eventuell överprövning, tar i praktiken sikte på skyddsåtgärder och villkor.

I ett tidigt skede av den ansökta verksamheten kommer SKB att påbörja vissa arbeten i vatten såsom rördragningar till och från uttags- och intagspunkter samt förberedelser för utfyllnad av vattenområdet norr om Stora Asphällan i form av t.ex. uppförande av grumlingsskydd och andra nödvändiga åtgärder. Dessa åtgärder vidtas bland annat för att uppfylla föreslagna villkor om skyddsåtgärder vid arbete i vatten. Eventuellt kommer även en vall att anläggas i vattenområdet i ett tidigt skede, längsmed utfyllnadsområdets yttersta avgränsning. Åtgärderna omfattas av regeringens tillåtlighetsbeslut. De frågor som kan komma att bli föremål för Mark- och miljööverdomstolens prövning efter eventuella överklaganden avser huvudsakligen utformningen av enskilda villkor. SKB ser inte att arbetena i något avseende skulle kunna leda till några irreparabla miljöeffekter som har betydelse för förutsättningarna att eventuellt föreskriva ändrade villkor vid en överprövning. Det finns inget som hindrar Mark- och miljööverdomstolen från att ändra villkoren, eller föreskriva nya villkor för tillståndet, även om SKB har påbörjat den tillståndsgivna verksamheten med stöd av ett verkställighetsförordnande.

Den planerade utbyggnaden av SFR syftar till att kunna ta emot rivningsavfall från de anläggningar som ingår i det svenska kärnkraftsprogrammet. Flera reaktorer har ställts av slutligt och projekten för nedmontering och rivning av reaktorer har kommit långt. Behovet av att kunna erbjuda slutförvarskapacitet för rivningsavfall inom kort är angeläget.

SKB:s planering utgår ifrån att bergarbetena för SFR-utbyggnaden ska kunna påbörjas under det fjärde kvartalet 2024. För att detta ska vara möjligt måste förberedande åtgärder med anläggande av en ny strandzon för utfyllnadsområdet

och uppförande av bland annat bioreaktorer för kvävebehandling av länshållnings- och lakvatten påbörjas under det tredje kvartalet 2023.

Länsstyrelsen har vid huvudförhandlingen tillstyrkt verkställighetsförordnande.

Östhammars kommun har vid huvudförhandlingen tillstyrkt verkställighetsförordnande.

Naturskyddsföreningen i Uppsala län har motsatt sig verkställighetsförordnande.

Naturskyddsföreningen, Jordens Vänner och Miljöorganisationernas kärnavfallsgranskning (MKG) har avstyrkt ett verkställighetsförordnande innan det feldeponerade historiska avfallet är återtaget, om det blir ett villkor att ta upp avfallet innan byggstart.

Milkas och Folkkampanjen mot Kärnkraft-Kärnvapen har motsatt sig verkställighetsförordnande så länge SKB inte kan visa att radioaktiva ämnen inte kommer ut i Östersjön.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Tillåtligheten av verksamheten är redan prövad av regeringen. Frågan om det feldeponerade avfallet prövas inte av domstolen inom ramen för detta tillståndsmål utan i annan ordning (se ovan). SKB har anfört tillräckliga skäl för sin begäran om verkställighetsförordnande. Domstolen förordnar därför att tillståndet får tas i anspråk även om domen inte har vunnit laga kraft.

Prövningsavgift

Det saknas skäl att ändra tidigare beslutad prövningsavgift.

Rättegångskostnader

Östhammars kommun har yrkat ersättning för rättegångskostnad med 40 000 kr. SKB har medgett yrkandet. På beloppet utgår ränta enligt lag.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (MMD-01)

Överklagande senast den 11 januari 2023. Prövningstillstånd krävs.

Magnus Hjort

Tony Persson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Magnus Hjort, ordförande, och tekniska rådet Tony Persson samt de särskilda ledamöterna Agneta Melin och Ronald Bergman.